

Historieglimt 194

Kvinnelig industriarbeider minnes

I siste halvdel av 1800-tallet tok det til å bli kvinner i arbeidslivet. Kvinnearbeidsplassen hadde i århundrer vært hjemmet eller gården. Kvinner arbeidet ikke bare på kjøkkenet. På gårdene var til og med husfrua med ute på markarbeide i onnene eller når dyra skulle stelles. Fjøset var ofte nettopp hennes ansvar og viktige innsats. Ved midten av 1800-tallet fant borgerskapets kvinner

Fra Trondhjem Preserving. Foto fra Jacob Kjos-Hanssen.

betalte arbeidsplasser som lærerinner, sykepleiersker eller ved telegrafene eller telefonene. Fremveksten av industri og fabrikker åpnet muligheten for lønnsarbeid for underklassens kvinner. Norge var et klassesdelt samfunn. I Trondhjem og på Lademoen kom det omkring århundreskiftet 1900 mange nye arbeidsplasser for kvinner i hermetikk-, konfeksjons- eller sjokoladeindustrien. I heftet *Arbeidsfolk. Arbeidermiljø i Trondhjem omkring 1915*, Trondheim 1981 er det gjengitt flere intervjuer og minneoppgaver fra kvinnelige industriarbeidere. Hun vi her skal sitere noe fra, ønsket å være anonym. Nettopp derfor kan hun stå frem på vegne av sine mange arbeidskamerater for å fortelle om deres innsats og arbeidsforhold. Hun var født i år 1900 og begynte på «hermetikken» i 1915. Det var ikke uvanlig at nykonfirmerte begynte i lønnet arbeid.

Hun forteller at de ikke fikk lov til å begynne tidligere. Da var det jo barnearbeid og det var det forbud mot. Hun gikk selv og spurte om arbeid. Flere av hennes slekt arbeidet på samme sted så fabrikkens ledere visste hvem hun var. Hun ble først satt til å skrape fisk som skulle bli fiskemat. De stod i kjelleren og redskapen var kniv. Det var dårlig med lys og luften var fuktig. Arbeidsforholdene var altså ikke ideelle. Senere fikk hun jobb oppe i første etasje der selve tillaginga foregikk. Der ble kjøttkaker stekt i store panner og

fiskeboller kokt i store malmgryter. Det var bare kvinner som lagde maten. Det var ganske hardt kjør fordi de hele tiden måtte ha tilstrekkelig med kaker og boller til dem som stekte og kokte. Neste skritt var å legge alt i bokser og dåser. Også det var kvinnenes jobb. Boksene ble satt på store brett som ble bragt bort til autoklaven. Der ble maten hermetisert med varme. Så ble boksene sendt ned på lageret der de ble pusset og satt etiketter på. Det var svært få maskiner så nesten alt ble gjort for hånd. Ved siden av autoklaven var det maskinen som falset bokser og dåser. Først etter den andre verdenskrigen ble det mer bruk av maskiner og automatisering.

Vår dame fikk i den første tiden timelønn på 12 til 15 kroner i uka. Da hun kom opp i første etasje ble det akkordlønn. Det betød høyere lønn og samtidig hardere arbeidstempo. De som arbeidet med fisk- og kjøtthermetikken hadde stort sett arbeid hele året. Det kunne være perioder da det var mindre å gjøre. Det var særlig mellom kjøttseongen om høsten og fisket som særlig var i vårhalvåret. For dem som arbeidet i produksjonen med sardiner, var det mye mer ustabil. Når det ikke kom sild, var det ikke noe arbeid for dem. Når så kvinnene oppdaget at fiskefartøyene kom til kai, løp de til fabrikken i håp om å få arbeid, men ofte måtte de bare gå hjem igjen. Derimot kunne det bli svært lange dager når det først kom råstoff. Det hendte at de stod til ti eller elleve på kvelden før de var ferdige. Det var slitsomt særlig for dem som hadde hjem og barn.

Arbeidsdagen varte normalt fra syv om morgenen til syv om kvelden. Det hendte at det ble pålagt overtidsarbeid, men det ble ikke noe ekstrabetaling. Det var en halv times pause både formiddag og ettermiddag med en times middagspause. Mange gikk hjem for å spise middag selv om det var en kantine på fabrikken. Utedo var det i 1915. Det var ingen garderobe så ytterklærne hang på veggen i selve fabrikklokalet. Derfor luktet det alltid mat av klærne. Det fantes en håndvask med kald vann. Der var det alltid kø. Arbeidstøyet måtte arbeiderne holde selv. De gikk med tresko og store forklær fordi det var mye søl. Arbeiderskene måtte vaske gulvene hver kveld etter arbeidstid uten ekstra betaling. Det ble det slutt på en gang i 1920-årene da de fikk tariffavtale.

Alvorlige ulykker var kvinnene heldigvis forskånet fra. Vår hjemmelskvinne husket at en av arbeidskameratene fikk revet av deler av håret som kom inn i maskinen. Noen fingertupper gikk tapt i pressemaskinen. Kvinnene var stadig engstelig for å brenne seg på den kokende krafta som de måtte bære fra ovnene til bordet der den ble helt på boksene. Det var lett å gli på det sølete gulvet. Det som var den største belastningen var alle tunge løft som gikk ut over rygg og bein. Hun avslutter likevel med å si: *«Ellers var fabrikken i grunnen en fin arbeidsplass. Det var ikke så mange muligheter for oss jentene den gangen. Det var nå helst tjenestearbeid eller fabrikkarbeid, og jeg synes det siste var best, for lønna var høyere og vi hadde jo mer fritid likevel da.»*